

KATOĻU GARĪDZNIEKS UN FOLKLORISTS

Gadsimtu gaitā gara gaismu tautas uzturējis bagātais tradīciju un folkloras pūrs, kas sīkstī glabājies lauku atmiņā. Latgalē pirmie folkloras krājēji bija sveštautietīši — G. Manteifels ar C. Plāterī, E. Volters, St. Uljanovska, V. Veriho. Vēlāk nāca kārta tautas dziesminiekiem Vincentam Leikam, Jņņam Seļjam, Ontņņam Bernāņam, Francim Skes-teram, Jņņam Salenīkam, Jņņam Leļņam, Jņņam Vaukuļam, Spēleļ-ļei, Andriņam Skuteļem, Aneļi Snepai, Jņņam Zeļem, Pūrmalītim un citiem. Taču viņu vākums nav saglabājies, tāpat kā Fr. Trasuma un Jņņa Višņevska tautas dziesmu krājumi. Viens no pirmajiem latgaļu folkloras krājējiem (tādi ir Andrijs Jurdžs un Felikss Laizāns), kura savāktie materiāli ir paglabāti no iznīcības, iespiesti un arī tagad pieejami tautai un pētniekiem, ir baznīcnieks Pīters Smelters.

So svētko darbu viņš sācis vēl pirms iestāšanās garīgajā seminārā, bet īpaši pēc sastapšanās ar Fr. Trasumu 1889. gadā. Folkloras vākšanā P. Smelteram palīdzēja (kā «Skaidrā J. Aizpurīts, N. Eitumsdorts (E. Krustāns), A. Ancāns, A. Gaudumņiks, A. Dapūls un gadoiti. Paits viņš arī kārtoja tautasdziesmas pēc to satura. Pirmajā EKK krājuma iekļauts 1515 savāko RUK folkloras materiālu, tas pabeigts ar 1894. gadā Līvānos. Te iesākta ABA arī otrā grāmata, kas pabeigta Varakļānos 1897. gadā un galīgā variantā satur 1309 folkloras vienas. Jau ar 1895. gadu P. Smelters sāka sūtīt zinātniekam H. Visendorfam savas pierakstītās tautasdziesmas, kopā ar viņu izstrādājot arī ortogrāfijas principus to publicēšanai. Tā caur H. Visendorfu līdz Krišjāņim Baroņam nonāca pāri par 3000 latgaļu tautas dziesmu, vairāki nekā puse no tām 1898. gadā ievietota Latvju dainu sējumā.

1899. gadā, drukas aizlieguma laikā, iznāca P. Smeltera krājums «Tautas dzismu, pōsoku, meikļu un parunu vōceļte». Autoram no Rīgas cenzoriem it kā stingri ziņātuniski nolūkiem, ar nosacījumu neizplatīt Latgalē tomēr izdevās dabūt atļauju to publicēt. Viņš iztāja maza, bet tautā ļoti iemīļota grāmata, vērtīga lasāmviela 18215 — 47 tautas dziesmas, 2 pasakas, 188 mīklas un 183 parunas.

Arī turpmākajos gados, strādā-dams par prāvestu dažādās Latga-les vietās, P. Smelters ir vācis folkloru 26 draudzēs pats un sku-binājies to darīt citus. Pavīsem folkloras krātuvē ir 3136 viņa sa-vāktās vienības, pamatā tautas-dziesmas, visvairāk no Līvānu pa-gasta, Varakļāņiem, Sakstagaļā un Kārsavas. Bet Latvju dainās ar viņa vārdu iespiestas 1539 tautas-dziesmas. Tās, pateicoties viņam, neizzuda no tautas atmiņas, bet iegāja grāmatās. Tās parādīja, kā-das kultūras vērtības glabājas Lat-galē, līdz ar to ceļot lauku nacio-nālo pašapziņu. P. Smelters par savu veikumu ir saņēmis dainu tēva uzslavu. Folkloras vākšanas darbu viņš pārturauca ap 1907. ga-du.

P. Smelters dzimis 1968. gada 31. oktobrī Rēzeknes apriņķa Va-rakļāņu pagasta Kokaru ciemā Ādama un Annas trūcīgā, dievbijīgā zemnieku saimē kā pēdējais, piektais bērns. Maie bijusi laba dziedātāja, kas zinājusi ne tikai garīgas dziesmas, bet arī daudz jo daudz tautas dziesmu. Dēls savukārt iegaumējis tās, mācījis draugiem un kaimiņiem, tādējādi izveidojot ciema mazo dziedātāju pulciņu. Turpat mājas jau kādu piecu gadu vecumā viņš apguva lasītprasmi, vēlāk iemācījās arī rakstīt. Zēns pabeidza Varakļāņu pagasta skolu un ar vietējā baznīc-kunga J. Kovalevska atbalstu — arī Rēzeknes pilsētas skolu. Paš-mācības ceļā viņš apguva ģimnā-zijas kursu, apliecinu par tās beig-šanu saņemdam 1889. gadā. Tad ar baznīckunga D. Andrekusa gā-dību iestājās Pēterburgas garīgajā seminārā, ko pabeidza 1893. gadā, vasaras brīvlaikos dzimtajā pusē pie krustiem vadot dievkalpojumus. Par priesteri iesvētīts 1894. gadā.

P. Smelters strādāja par vikaru Līvānos, Pēterpilī, Dagdā, Varak-ļānos, par prāvestu — Andrupenē, Raipolē (no 1908. līdz 1918. ga-dam), Skaistā, Liepājas diecēzes Svētē — līdz pat nāvei 1949. ga-da 7. jūlijā. Turpat arī anglabāts. Tādējādi par garīdznieku P. Smel-ters nokalpojis vairāk nekā 50 ga-dus.

Visur dedzīgi nododamies drau-dzes garīgās aprūpes darbam, teikdamis iespaidīgus spriediskus, kas ilgi palika klausītāju atmiņā, viņš atstāja labas pēdas arī citās jo-

mais. Līvānos P. Smelters organi-zēja ģimnāzistus ceļājam tautas-dziesmu vākšanas darbam. Pēter-pilī, būdamis sv. Katrīnas ģimnā-zijas tīcības mācības pasniedzējs un kapelāns jaunatnes audzināša-nā, viņš nodibināja latviešu skol-nieku pulciņu. Turpat, kaut arī no politiskām aktivitātēm stāvē-dams malā, viņš 1916. gadā pie-dalījās kara bēgļu komitejas dar-bā. Raipolē P. Smelters 1913. ga-dā lika pamatus baznīcas būvei, uzcēla arī kīeģelnicu, kalķu dedzi-nātuvu, nopirka baznīcā kvartālu mežu. Jaunatnes izpriecu saietos viņš svešu deju vietā sāka ieviest latviešu tautas dejas un rotālas. Daudz uzmanības garīdznieks vel-tīja valodas jautājumiem. Uz

Raipolē pie viņa pat braukuši pro-fesori J. Endzelīns un P. Smīls. Andrupenē baznīcnieks mācīja zemniekus saimniekot pa jaunam. Dagdā šīs cienījamais cilvēks tika ievēlēts par pagasta padomes priekšēdri, arī Skaistā daudz bū-veja un dibināja dažādas biedrības.

P. Smelters rakstījis arī paits. 1887. gadā «Majas Viesi» publicēts kāds viņa anekdotisks stāstiņš, 1894. gadā kāds rakstis avīzē «Bolss», vairāki dzejoļi iespiesti J. Stienberga «Katoļu maiju kalendā-rā» (viņš izdeva arī «Vōceļte»), darbus iesūtījis «Austrumam», to starpā 1897. gadā dzejoļi «Calmo-jūs» («Celmājos»), kurā ir zīmīgas rindas par pirmajiem tautas dar-biniekiem un vēl nekopto tautas dru-vu; Gryutis ir dorbs, Gars tur laiks. — Bet cīteģis esi, Calmulauz!

P. Smellers bija vairāku latgaļu grāmatu redaktors, tāpēc pieskaī-tāms pie pirmajiem šīs rakstības reformatoriem. Vēl pirms drukas aizlieguma atceļšanas viņš sagata-voja iespiešanai vairākus garīga satūna darbus, palīdzēja baznīckun-gam M. Dukalskim sastādīt dažus rakstus, par savu smieģumu saņē-mdamis barona G. Manteifeļa atzīni-bu.

Ticības, savas tautas, dzimtās valodas un tēvzemes mīlestība pa-vadīja P. Smelteri visos viņa dzīves ceļos. Gluži tāpat kā pārlie-cība: latgaļiem pašiem jācēl sava kultūra.

V. TROJANOVSKIS